

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ
1952

Ε.Υ.Δ. ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΑΠΕΘΑΝΤΗ ΝΕΚΡΗ ΜΑΣ

Ἡ πιό στοργική μάνα, ἡ πιό ἐνάρετη χριστιανή, ἡ πιό φωτεινὴ Ἑλληνίδα πέθανε: Ἡ Σοφία Σπανούδη δὲν ὑπάρχει πιά.

Βουρκωμένος κι' ἀλάλος φίλησα εὐλαβικά τὸ λίγο χῶμα ποῦ, τῆ στιγμῆ τοῦ ἐνταφιασμοῦ, ἔρριξα πάνω στὸ λειψανό Της κι' ἐνοιῶσα τὴν ψυχὴ μου νὰ πλαταίνει ἀπὸ πλημμύρισμα πόνου μαζί κι' ἐγνωμοσύνης.

Εἶμαι ἀπὸ κείνους τοὺς τυχεροὺς ποῦ στὸ πρῶτο τους ξεπέταγμα δέχτηκαν τὸ προφητικὸ χρῖσμα τῆς ἀναγνώρισῆς Της καὶ πάντα μοῦ στάθηκε ἄγγελος ὁδηγητῆς κι' ἐμφυχωτῆς. Ποτέ μου δὲν ἔπαψα νὰ Τῆ νοιώθω σάν κάτι μεγάλο. Ὅμως σέ κείνη τῆ σπαρακτικῆ ὥρα ποῦ τὸ ἀνεπανόρθωτο τοῦ χαμοῦ γίνεται συνείδηση, ὀλοκληρώθηκε μέσα μου τὸ πόσο ὑπέροχη κι' ὑπέρτερη ἦταν ἡ μεγαλωσύνη Της.

* * *

ΜΑΝΑ τοῦ μουσικοῦ εἶχε πῆ κάποτε τῆ Σοφία Σπανούδη ὁ Μητρόπουλος σέ παραλληλισμὸ μὲ τὴ Μάνα τοῦ Στρατιώτη. Μάνα τὴν εἶπε κι' ὁ Καλομοίρης στὸν ἐπικήδειό του,

ἕνα λόγο βγαλμένο μ' ἀβολὴ συγκίνηση ἀπ' τὰ ἀγνότερα βάρη τῆς ψυχῆς του.

Κι' ἀλήθεια. Ὅπως σ' ὅλη Της τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ, ἡ Σοφία ὑπῆρξε μονάχα μάνα ἀφοσιωμένη κι' ἀποκλειστικῆ, ἀναπόσπαστο κομμάτι τοῦ παιδιοῦ Της, ἔτσι στάθηκε πραγματικὰ κι' ἡ Μεγάλῃ Μάνα τῆς μουσικῆς Ἑλλάδας.

Σπουδαγμένη πλατειά στὸ ἐξωτερικὸ ἦταν δοσμένη ὀλόψυχα σέ λατρεία γιὰ τοὺς μεγάλους ἱεροφάντες τῆς παγκόσμιας μουσικῆς. Εἶχε ἕνα δικό Της τρόπο νὰ τοὺς λατρεύει καὶ νὰ τοὺς ἐξυμνεῖ μὲ τὴ γλαφυ-

ρὴ τῆς πέννα. Συνδύαζε τὴν ὀριμασμένη κατανόηση μαζί μ' ἕνα ἀγνὸ παιδιαστικὸ δέος σέ μιὰν ἰδιότυπα γοητευτικὴ κι' ἀκαταμάχητη πειστικότητα.

Ὅμως, ὅταν μὲ τὸ φανέρωμα τοῦ Καλομοίρη ἔγινε αἰσθητὸ τὸ ξόπνημα τῆς ἑλ-

ληνικῆς συνείδησης στὴ μουσικὴ μας ζωὴ, δὲν πῆγε μὲ τὸ μέρος τῶν ξενομαθημένων περιφρονητῶν ποῦ μὲ τὴν ἀκατάδεχτη ἄρνηση πάσχισαν νὰ προασπίσουν, τῆ στεγνὴ δασκαλιστικὴ σοβαροφάνειά τους. Ἐνοιῶσα μὲ τὸ ἀλάθητο ἐνστικτὸ τῆς τὴν ἀξία καὶ τὴ σημασία ποῦ εἶχε αὐτὸ τὸ ξεκίνημα γιὰ κάτι δικό μας, τὸ ἐνστερνίστηκε μὲ πίστη καὶ τὸ διαφέντεψε σὰ μάνα τὸ παιδί Της.

Τὸ τρυφερὸ νεογέννητο, ποῦ ἦταν τότε ἡ νεοελληνικὴ μουσικὴ, οἱ ἀποθηκάριοι τῆς μουσικῆς γνώσης πῆγαν νὰ τὸ ξαπλώσουν στὸ κρῦο μάρμαρο τοῦ ἀνατομείου. Ὅμως ἡ Σοφία Σπανούδη, ποῦ τὴ γνώση δὲν τὴν ἀποθήκευε νεκρὴ στὸν ἐγκέφαλό Της μὰ τὴ μετουσίωνα σέ ζωντανὸ παλμὸ καὶ φωτισμένη κατανόηση,

τοὺς τ'ἄρπαξε τὸ παιδί καὶ τῶσφιξε πάνω στὸ ζεστὸ μητρικὸ Της κόρφο. Κι' ἔτσι στάθηκε πάντα γιὰ κάθε ἑλληνικὴ μουσικὴ ἀξία.

Ἄσυγκίνητη σὲς κατηγορίες γιὰ ὅ,τι ἐπαινοῦσε, γινόταν πολὺ προσεκτικὴ καὶ καλοπροαίρετη ἂν πῆγαινες νὰ τὴ μεταπείσεις γιὰ κάτι ποῦ ἔψεξε. Ἀντιπαθοῦσε ἀπὸ ἐνστικτο τοὺς ἐγωπαθεῖς, τοὺς ἀρνητῆς καὶ τοὺς ἀρριβίστες καὶ τοὺς χτυποῦσε σκληρὰ ὅταν νόμιζε πῶς τοὺς ἔπρεπε.

Πόσοι ἀπὸ δαύτους δὲν προσπάθησαν νὰ Τῆς κλονίσουν τὸ κύρος παρουσιάζοντάς Τὴν ἄκριτη, συναισθηματικὴ καὶ ρυμουλκούμενη

Ἡ Σοφία Κ. Σπανούδη μὲ τὸ σύζυγό Της, διευθυντῆ Της «Προόδου», τὴν ἐποχὴ τοῦ γάμου Της.

από προσωπικές συμπάθειες κι' αντιπάθειες. "Όμως τίποτα δέν κατάφεραν κι' ή-ταν φυσικό. Σίγουρη γιά τόν έαυτό Της δέν ένοιωθε τήν ανάγκη νά τονώσει τό κύρος Της παρασταινοντας τή δύσκολη και τήν αούστηρή. Ή εύκολια Της στόν Έπαινο πήγαζε από άληθινή στοργή και ανθρώπινη κατανόηση κι' όχι από έπιπόλαιη άκρυσία. Και τό κοινό τώνοιωθε άλάθητα αυτό.

Ποτέ μυαλό έτσι καλά ώργανωμένο και πέννα έτσι τεχνίτρα δέν συνυπάρξαν σέ μιá τόσο έντονη προσωπικότητα έτσι άρμονικά με μιá τόσο πλατειά ψυχή και μιá τόσο μεγάλη καρδιά.

Σ' ένα άρθρο της τοϋ 1934 πού με άφοροϋσε έβρισκε πώς δικαίωνα παλιότερες εϋνοϊκές προβλέψεις της πούχαν έπικριθεί τότε σ'α' πρόωρες και συνέχιζε μ' αούτη τήν τόσο χαρακτηριστική φράση: «Κανείς δέν μπορεί νά με κατακρίνη γιατί μισώ τήν άρνησι έκ φύσεως και έξ ιδιοσυγκρασίας και γιατί έμπνέομαι πάντα σέ όσα γράφω από μιá καλή πίστι και μιá καλλιτεχνική αίσιοδοξία».

Αούτη ή καλλιτεχνική αίσιοδοξία γαλούχησε σάν άληθινό μητρικό γάλα τή νεοελληνική μουσική σ' όλες της τις έκδηλώσεις κι' είναι άνυπολόγιστο τό πόσα χρωστάει ή μουσική μας προκοπή στη Σοφία Σπανούδη.

* * *

ΧΡΙΣΤΙΑΝΗ με βαθειά πίστη κι' άσκητική άρετή στάθηκε ύπόδειγμα όχι ήθικης πιά μά άληθινού πουριτανισμού στόν ιδιωτικό της βίο.

Γυναίκα, σύζυγος και μητέρα άνεπίληπτη, καμμιά παρεκτροπή δέν επέτρεψε στόν έαυτό Της.

Γιά τούς άλλους όμως ήταν γεμάτη επείκεια και καλωσύνη. Τά ανθρώπινα έλαττώματα, όσο μεγάλα κι' αντίθετα πρός τήν ιδιοσυγκρασία Της κι' αν ήταν, άφιναν άνέγγιχτη τήν καλλιτεχνική Της πίστη στην άξία τών ανθρώπων και τήν άσβεστη στοργή Της σ' αούτην.

'Αμερόληπτη κι' άνεπηρέαστη στεκόταν πάντα πάνω από τις φαγωμάρες και τά μίσση πού ύπήρχαν άνάμεσα σέ καλλιτέχνες πού άγαποβσε και τιμοϋσε. "Αν αούτους τούς χώριζαν άντιζηλιές, έχθρες και διαφορές,

Έκείνη κανενός τό μέρος δέν Έπαιρνε έναντια στόν άλλον και τούς κρατοϋσε πάντα ένωμένους και τιμημένους μέσα στη μεγάλη Της καρδιά.

* * *

ΕΛΛΗΝΙΔΑ από τήν πιό στενή ως τήν πιό πλατειά πνευματική σημασία αούτης της ιδιότητας, συγκέντρωνέ, στόν πιό άρμονικό συνδυασμό, τή μεσογειακή φλόγα, τό δυτικό ραφινάρισμα και τήν άνατολική θρησκευτική κατάνυξη.

Γνώση, μόρφωση, πολιτισμός, φλογερός άύθορμητισμός, ψυχική δύναμη, γλαφυρή πέννα, άλάθητο ένστικτο, όλα αούτά πού χαρακτηρίζαν τή Σοφία Σπανούδη ήταν δοσμένα όλόψυχα στην ύπηρεσία της Έλλάδας, στους έθνικούς άγώνες της και στα άντάξια παιδιά της.

Τίποτα γιά τόν έαυτό της κι' όλα γιά τούς άλλους. Καθηλωμένη στό γραφείο της πύργωνε χειρόγραφα πού μετάγγιζαν στις ψυχές είτε τή ζεστασία της στοργικής άναγνώρισης, είτε τήν άγάπη γιά τά μεγάλα και τά ώραία, είτε τήν ήθικη έξύψωση και τήν πολιτιστική καλλιέργεια είτε άκόμα και τήν άνακούφιση με τό χτύπημα κάποιου κακού. Κι' όταν δέν ήταν εκεί, κάπου θάτρεχε ν' άνοίξει ένα δρόμο, νά βρει μιá θέση, νά δημιουργήσει μιá δυνατότητα, γιά κάποια άφανέρωτη, άτυχη ή κυνηγημένη άξία.

* * *

Ή Σοφία Σπανούδη δέν ύπάρχει πιά.

Ή στοργική μάνα, ή άνάρετη χριστιανή, ή φωτεινή Έλληνίδα μας έφυγε.

Φίλησα εύλαβικά τό λίγο χώμα πού έρριξα πάνω στο λείψανό Της κι' ένοιωσα πόσο άνεπανόρθωτος μάς ήταν ο χαμός Της.

"Όμως ή προσφορά Της θά μείνει άκατάλυτη όπως κάθε άληθινό ελληνικό κι' οί ζωτικοί χυμοί της φλογερής ψυχής Της θά μεταγγίζονται από γενεά σέ γενεά.

Μάς έμαθε νάμαστε αίσιοδοξοι και νά μισοϋμε τήν άρνηση.

Σ' εύχαριστοϋμε, Μάνα, γιά τό θεϊκό σου διδάγμα κι' άμποτες ν' άξιώθοϋμε όλοι νά Σοϋ μοιάσοϋμε. "Έτσι θά μείνης γιά πάντα κοντά μας.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΖΩΡΑΣ

* * *

ΣΤΗ ΣΟΦΙΑ Κ. ΣΠΑΝΟΥΔΗ

Σκούβω εύλαβικά γιά νά άποτίσω φόρο φίλιας, έκτίμησης και εύγνωμοσύνης πρός τήν μεγάλη Έλληνίδα πού ή άπώλειά της άφηκε άνεπανόρθωτο κενό μεταξύ μας...

Και είτανε μεγάλη γιά τά άνώτερα πνευματικά προσόντα πού τις χάρισε ή Φύ-

ση, είτανε μεγάλη γιά τή μεγάλη της ψυχή και τά μεγαλόπνοά της όνειρα, μεγάλη γιά τήν έμπνευσμένη της προσήλωση στα άνώτατα ιδανικά τοϋ γένους και της τέχνης...

Μουσικός, μουσικοκριτικός μά και σπά-